

ЛЕКЦІЯ № 6

ОСНОВИ РОЗРАХУНКУ УСТАТКУВАННЯ ДЛЯ ТРАНСПОРТУВАННЯ СИРОВИНИ І НАПІВФАБРИКАТІВ

ПЛАН

4.1 Класифікація транспортного устаткування

4.2 Основи конструктивного розрахунку транспортуючих органів

На харчових підприємствах транспортні пристрої забезпечують переміщення штучних, насипних (сипких), наливних (рідких і в'язких) вантажів.

Застосування тих або інших засобів для пересування сировини і напівфабрикатів залежить від характеру і стану вантажу, що транспортується, продуктивності транспортних і навантажувально-розвантажувальних операцій, відстані між пунктами передачі і їх взаємного розташування, конструктивних особливостей виробничих приміщень і ін.

4.1 Класифікація транспортного устаткування

Транспортне устаткування для пересування сировини і напівфабрикатів розділяється на устаткування безперервної і періодичної дії. У першому випадку здійснюється безперервне переміщення вантажу, а в другому – періодична подача вантажу із зупинками для його завантаження і розвантаження.

До транспортного устаткування безперервної дії відносяться:

1. стрічкові конвеєри – горизонтальні, похилі і комбіновані, з прогумованою, сталевий суцільнопрокатної або дротяною стрічкою;
2. ланцюгові конвеєри – стаціонарні і висувні;
3. стрічково-ланцюгові конвеєри – з однією і двома пластинчастими ланцюгами;
4. пластинчасті, лоткові, чашкові і лозини конвеєри;
5. скребкові конвеєри – з однією і двома ланцюгами;
6. гвинтові (шнекові) конвеєри – горизонтальні, похилі і вертикальні, з одно- і багатоходовим гвинтом, з суцільним, стрічковим і лопатевим гвинтом;
7. роликові конвеєри – приводні і не приводні, однорядні і багаторядні, прямі і спіральні;

8. тросові конвеєри;
9. гідравлічні конвеєри;
10. елеватори – люлечні, ковшові, фрикційні, спіральні, поличні;
11. пневматичний і аерозольний транспорт, аерожолоби;
12. самопливні транспортні пристрої – спускові жолоба, каскадні і гвинтові спуски, самопливні труби;
13. склизи – гладкі і роликові;
14. насоси і насосні установки – відцентрові, плунжерні, поршневі, шестерінчасті, мембранні, шлангові, струменеві, пластинчасті, самоусмоктуючі.

До транспортного устаткування періодичної дії відносяться:

1. ручні візки – двох-, трьох- і чотириколісні;
2. вагонетки;
3. електрокари;
4. штабелеукладальники;
5. фрикційні лебідки – одинарні і подвійні;
6. вантажні ліфти – з верхньою і нижньою приводною станцією;
7. крани – консольні і повноповоротні;
8. електросталь.

Устаткування для переміщення рідких і в'язких продуктів

Для переміщення рідких і в'язких продуктів використовуються насоси різних конструкцій з урахуванням властивостей перекачуваного продукту. Механізація виробничих процесів зв'язана з використанням насосів в межах виробничого приміщення і на завантажувально-розвантажувальних майданчиках, для перекачування продуктів з однієї ємкості в іншу, для пересування продуктів через апарати в технологічних лініях їх обробки.

До основних параметрів насоса відносяться: подача, натиск, потужність і ККД.

У харчовій промисловості широко застосовуються об'ємні і відцентрові насоси, до об'ємних насосів відносяться поршневі і роторні. Поршневі насоси бувають прості (одинарного) і подвійної дії. У тих випадках, коли у поршневих насосів поршень замінений плунжером, їх називають плунжерними насосами. До поршневих насосів простої дії відносяться також діафрагмові насоси. До роторних насосів відносяться шестерінчасті, з поршнями, що обертаються, пластинчасті і гвинтові. Шестерінчасті насоси бувають із зовнішнім і внутрішнім зачепленням. Гвинтові насоси підрозділяються на одногвинтові, двогвинтові і тригвинтові.

Відцентрові насоси по конструкції робочого колеса ділять на лопатевих (бездискові) і дискових, а по числу робочих коліс – на одноступінчатих і багатоступінчатих.

Об'ємні насоси. У насосах об'ємної дії подача рідини здійснюється за рахунок витіснення її робочим органом.

Плунжерні насоси. У тих випадках, коли необхідно створити дуже високий тиск, наприклад, в гомогенізаторах, розпилювальних сушарках застосовуються плунжерні насоси.

Принциповий пристрій плунжерного насоса простої дії показаний на рис. 1. Насос складається з циліндра 4, плунжера 7, штока 5, всмоктуючого 2 і нагнітального клапана 1, шатуна 6 і кривошипа 7. Шток здійснює зворотно-поступальний рух. При ході плунжера управо в робочій камері створюється розрідження і рідина під дією атмосферного тиску проходить через всмоктуючий клапан 2 і заповнює робочу камеру. При русі плунжера наліво всмоктуючий клапан закривається, плунжер тисне на рідину, що знаходиться в робочій камері, і вона через клапан 3 витісняється в нагнітальний трубопровід. Для більш рівномірної подачі рідини застосовують двох- і трьохциліндрові насоси.

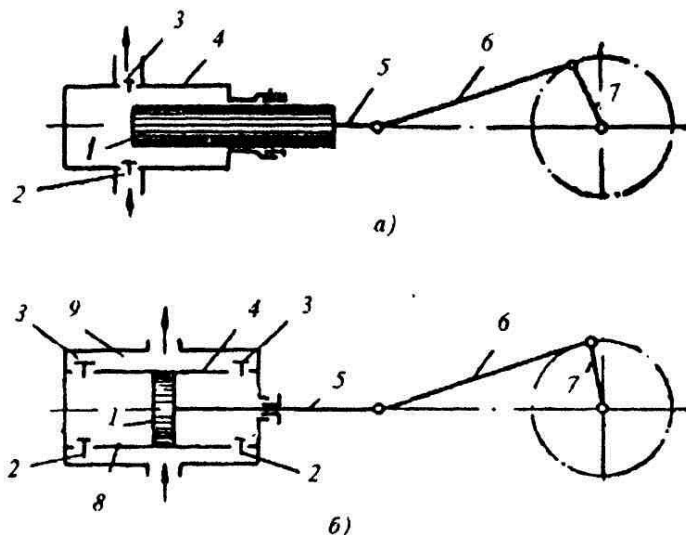

Рисунок 1 – Схема плунжерного та поршневого насосів:
а – насос простої дії; б –насос подвійної дії

Плунжерні насоси застосовують для перекачування цукрових і карамелевих сиропів, крохмального молока, молока, що згущує, високожирних сливок і інших в'язких продуктів.

Поршневі насоси. Принцип роботи поршневих насосів такий же, як і плунжерних. У насосах простої дії для подачі рідини використовується тільки один хід поршня, оскільки під час другого ходу здійснюється всмоктування.

Діафрагмові насоси (мембранні). Діафрагмові насоси застосовують для перекачування високов'язких продуктів ніжної консистенції, наприклад кисломолочних продуктів.

Принцип роботи цих насосів заснований на витісненні рідини з робочої камери при одночасній дії на неї статора, ротора і замикача.

Пневматичний трубопровідний і аерозольний транспорт

Застосування пневматичного транспорту для переміщення сипких вантажів і волокнистих матеріалів по складних трасах. Транспортування здійснюється по трубах невеликого діаметру, які неважко розмістити в обмежених умовах виробничого підприємства, крім того, процес переміщення сипких вантажів можна сумістити з деякими технологічними процесами виробництва.

Основою роботи пневмотранспортної установки є наявність різниці тиску на початку і кінці матеріалопровода. Залежно від способу створення тиску і його призначення пневмотранспортні установки розділяють на всмоктуючих,

нагнітальних і змішаних; на установки низького (до $5 \cdot 10^3$ Па), середнього (від $5 \cdot 10^3$ до 10^4 Па) і високого тиску.

Елементами пневмотранспортних установок є (рис. 2): завантажувальний пристрій 1; матеріалопровід 2; розвантажувач 3, пиловідокремлювач 4; повітрявід 5; повітродувна машина 6; шлюзовий затвор 7.

За допомогою всмоктуючих установок можна переміщати сипкі вантажі з декількох крапок в одну, а за допомогою нагнітальних ~ з однієї крапки в декілька. Комбінація установок цих типів дозволяє отримати змішану установку, що поєднує в собі вказані достоїнства. Матеріалопроводи можуть мати різну конфігурацію траси залежно від умов виробництва. Ділянки матеріалопровода можуть бути прямолінійними (вертикальними, горизонтальними, похилими) і криволінійними (відведення, коліна).

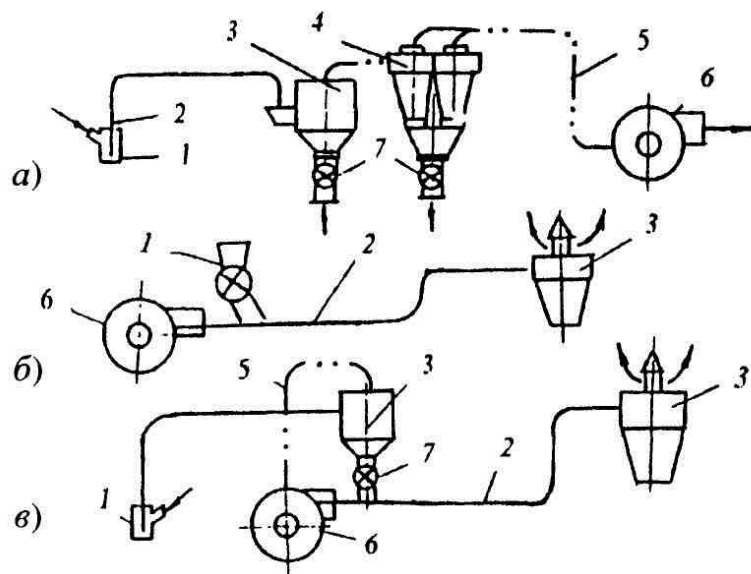

Рисунок 2 – Пневмотранспортні установки:
а – всмоктуючі; б – нагнітальні; у – змішані

Аерогравітаційний транспорт. Аерогравітаційний транспорт застосовується для переміщення сипких тонкодисперсних вантажів по горизонтальних трасах. Установки гравітаційного транспорту аерованих матеріалів – аерожолоби складаються з двох каналів 2 і 3, розділених пористою перегородкою 4 (рис. 3). Верхній канал призначений для транспортування матеріалу, в ньому передбачені патрубки 5 для завантаження і 7 для вивантаження матеріалу, а також отвору У для видалення повітря, використовуваного при зрідженні матеріалу. Нижній канал – це розподільна камера, в яку через патрубок 6 подається повітря для зрідження матеріалу.

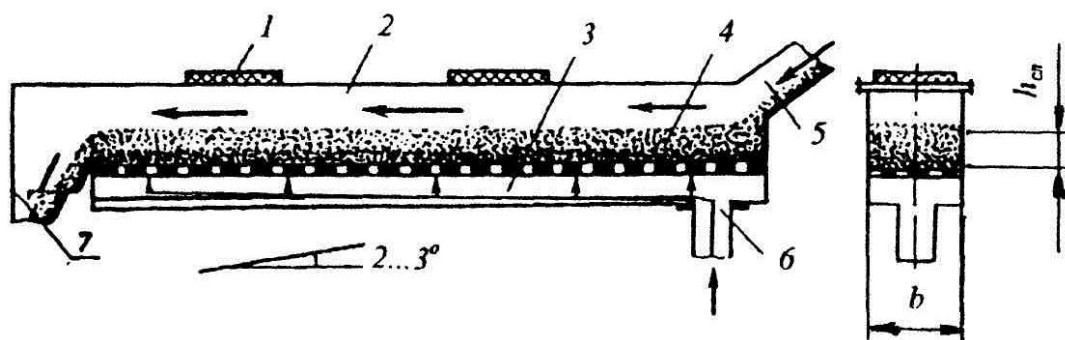

Рисунок 3 – Установка гравітаційного транспорту аерованих матеріалів

Повітря проходить через всі пори перегородки, поступає в масу матеріалу, аерує його, приводячи в псевдозріджений стан, і достатньо незначного ухилу ($1...3^\circ$) у бік отвору, що випускається, для переміщення матеріалу.

ПІДЙОМНО-ТРАНСПОРТНІ ПРИСТРОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ ДІЇ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ ШТУЧНИХ ВАНТАЖІВ

Для комплексної механізації і автоматизації транспортних, складських і завантажувально-розвантажувальних робіт з тарно-штучними вантажами в харчовій і переробній промисловості застосовують різну універсальну піднімально-транспортувальну техніку періодичної дії:

1. підвісні і опорні крани-штабелери;
2. кран-балки;
3. електротельфери і електротягачі на монорельсі;
4. авто- і електронавантажувачі;
5. електрокари і електротягачі;
6. підлогові штабелери і електровізки;
7. вантажні ліфти і підйомники;
8. пакетоформувальні і пакеторозбірні машини;
9. гравітаційні і збірно-розбірні стелажі;
10. уніфіковану тару і піддони.

На підприємствах ряду галузей харчової промисловості транспорт вантажів не тільки органічно пов'язаний з технологічним процесом, але і є активним чинником, що впливає на його організаційну структуру і робить основний вплив на всю економіку виробництва.

При комплексній механізації створюється раціональне поєднання засобів механізації транспортних, навантажувально-розвантажувальних і складських робіт з технологічним устаткуванням протягом всього виробничого процесу, а праця обслуговуючого персоналу зводиться до управління машинами і контролю за їх станом.

Вид вантажу і його характеристика визначають технологію вантажопереробки.

ПРИСТРОЇ БЕЗПЕРЕРВНОГО ТРАНСПОРТУ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСИПНИХ І ШТУЧНИХ ВАНТАЖІВ

Класифікація і область застосування.

Зі всіх видів безперервного транспорту найбільше застосування в харчовій і переробній промисловості для переміщення

насипних і штучних вантажів отримали конвеєри. Вони бувають з тяговим (стрічковим, ланцюговим, канатним) органом і без нього. По напрямку переміщення вантажу конвеєри можуть бути з горизонтальною, похилою, вертикальною і складною просторовою трасою.

Конвеєри є невід'ємною частиною сучасного технологічного процесу, вони встановлюють і регулюють темп виробництва, забезпечують його ритмічність, сприяють підвищенню продуктивності праці і збільшенню випуску продукції. Разом з виконанням транспортно-технологічних функцій конвеєри є основою комплексної

механізації і автоматизації навантажувально-розвантажувальних і складських операцій.

Тісний зв'язок конвеєрів із загальним технологічним процесом обумовлює високу відповідальність їх роботи і призначення. Тому вони повинні бути надійними (безвідмовними), міцними, зручними в експлуатації і здатними працювати в автоматичних режимах.

Переміщувані конвеєрами вантажі підрозділяються на штучних і насипних. Їх фізико-механічні властивості мають вирішальне значення при виборі і розрахунку конвеєрів.

У ряді випадків одна і та ж транспортна операція може бути виконана різними конвеєрами.

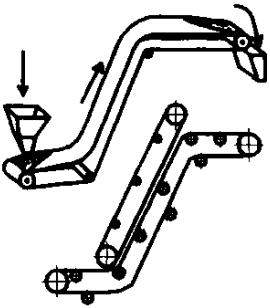
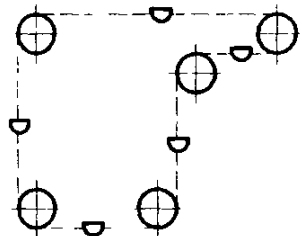
При рішенні задачі раціонального вибору типу конвеєра, що забезпечує найбільший технічний і економічний ефект в харчовій промисловості, необхідно враховувати наступні чинники:

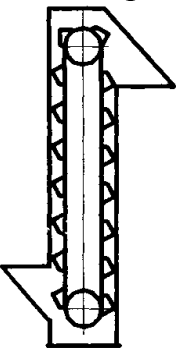
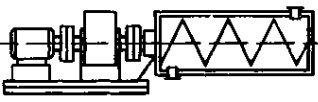
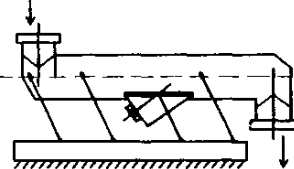
1. властивості вантажів, що транспортуються;
2. розташування апаратів, пунктів завантаження і розвантаження, а також відстаней між ними;
3. потрібну продуктивність машин і апаратів;
4. необхідний ступінь автоматизації виробничого процесу, що обслуговується проектною транспортною установкою;
5. спосіб зберігання вантажу в пункті завантаження (у бункерах, штабелях і тому подібне) і характеристику пристрою, що приймає грузув (конвеєр, бункер, технологічний апарат і тому подібне);
6. характеристику місця установки конвеєра (у опалювальному або неопалювальному приміщенні, на відкритій місцевості);
7. розміри простору, що відводиться під транспортуючу установку;
8. конфігурація траси;
9. особливі чинники, викликані специфікою обслуговуваного установкою виробництва (неприпустимість запилення, шуму);
10. можливість частотої зміни траси транспортування або системи адресації;
11. вимоги техніки безпеки і ін.

Характерні типи конвеєрів залежно від продуктивності, області застосування, переміщуваного вантажу, транспортно-технологічних функцій приведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Призначення і характеристика конвеєрів в харчовій промисловості

Тип конвеєра	Основні параметри			Призначення
	Продуктивність, т/год	Довжина (висота), м	Швидкість	

Стрічковий	10...500	5...100	0,25... 2,0	Міжцеховий і внутрішньоцеховий транспорт дрібнокускових насипних вантажів по горизонтальних і похилих трасах. Навантажувально-розвантажувальні операції з насипними і штучними вантажами
Пластинчастий	10...100	4...6	0,05... 1,0	Внутрішньоцехове транспортування крупнокускових і штучних вантажів по горизонтальних і похилих трасах (вапняк, і так далі)
Скребковий	5...80	5...30	0,05...0,8	Внутрішньоцехове транспортування дрібнокускових, порошкоподібних і пилоподібних малоабразивних насипних вантажів (карбід кальцію, вапно, сіль, цукор, кальцинована сода, і так далі) по горизонтальних, крутонахилених і складних просторових трасах
Двострічковий з трубчастою і спеціальними стрічками (з виступами, перегородками і осередками) 	10...200	5...50	0,25... 5,0	Внутрішньоцехове транспортування і навантажувально-розвантажувальні операції з дрібнокусковими, порошкоподібними насипними вантажами (зерно, мука, добрива, висівки, сода, крупа, калійна сіль і так далі) по крутонахилених і вертикальних трасах
Ковшовий 	5...30	20... 60	0,10...0,3	Внутрішньоцехове переміщення добре сипких сухих вантажів по горизонтально-вертикальній трасі

Елеватор	5...100	4...40	0,1...5,0	Внутрішньоцехове переміщення сухих порошкоподібних і дрібнокускових і пилоподібних сухих насипних вантажів по вертикальних і крутонахилених трасах
Гвинтовий	4...30	3...10	0,02...0,1	Внутрішньоцехове переміщення сухих порошкоподібних і дрібнозернистих насипних вантажів по горизонтальних, похилих і вертикальних трасах
Вібраційний	5...100	5...30	0,1...5,0	Внутрішньоцехове транспортування насипних вантажів в герметично закритих трубах з поєднанням технологічних операцій (сушка, змішування, охолодження і так далі) по горизонтальних і рідко по вертикальних трасах
Грузоведущі і підвісні	5...100	0...100	0,01...0,5	Міжцехове, внутрішньоцехове і складське переміщення тарно-штучних вантажів по горизонтальних, похилих і складних просторових трасах
Вертикальні ланцюгові	5...200	4...40	0,05... 0,5	Міжповерхове внутрішньоцехове і внутрішньоскладське транспортування штучних і пакетованих вантажів по вертикальних і горизонтально-вертикальних трасах

Рекомендації по проектуванню і розрахунку. Технічне завдання на проектування конвеєрної установки повинне містити характеристику вантажу, що транспортується, максимальну продуктивність машини, зведення про умови роботи і схему траси транспортування зі всіма необхідними розмірами.

У характеристиці насипного вантажу вказується його найменування, насипна щільність, рід вантажу (рядовий, сортований), максимальний розмір типових шматків та найбільших шматків, вологість, коефіцієнт внутрішнього і зовнішнього тертя, відсотковий вміст максимальних шматків і найдрібніших фракцій (порошкоподібних і пилоподібних).

В характеристиці штучних вантажів вказується їх найменування, маса однієї штуки, форма і габаритні розміри вантажу. Крім того, приводяться зведення про особливі властивості вантажів (вибухонебезпечності, абразивності, острокромчатості, клейкості, неприпустимості забруднення, кришіння, високій температурі і ін.).

В умови роботи включаються наступні відомості: число годин роботи в добу і днів роботи в рік; місце установки (опалювальне або неопалювальне приміщення, на відкритому повітрі і тому подібне); межі коливань температури навколишнього середовища; наявність підвищеної вологості, запилена повітря і тому подібне

При розрахунку різних конвеєрів частину розрахункових формул носить загальний характер, тобто одні і ті ж формули можуть застосовуватися для розрахунків окремих параметрів всіх або декількох типів конвеєрів, до загальних розрахунків відносяться визначення продуктивності, опорів руху робочого органу, натягнень тягового елемента, динамічних сил в ланцюзі, сили тяги конвеєра, потужності приводу і ін.

7.2 Основи конструктивного розрахунку транспортуючих органів

Устаткування для переміщення рідких і в'язких продуктів

Поршневі та плунжерні насоси.

Подача поршневих і плунжерних насосів визначається по одних і тих же рівняннях.

Продуктивність поршневого насоса простої дії, кг/с

$$Q = F \cdot S \cdot n \cdot \rho \cdot \eta_0$$

де F – площа поршня, м²;

$$F = \frac{\pi D^2}{4}$$

D ~ діаметр поршня, м

S – довжина ходу поршня, м;

n – частота обертання колеса кривошипно-шатунного механізму, мін ';

ρ – щільність продукту, що перекачується, кг/м³;

η_0 – об'ємний ККД.

Об'ємний ККД залежно від подачі насосів приймає наступні значення.

Подача насоса, т/год	1.. .30	30.. .300
Об'ємний ККД насоса	0,85...0,90	0,90...0,99

Подача насоса подвійної дії

$$Q = (2F - f) \cdot S \cdot n \cdot \rho \cdot \eta_0$$

де f – площа перетину штока поршня, м²

Діафрагмові насоси.

Подача діафрагмового насоса з одним робочим органом, кг/год

$$Q = q \cdot n \cdot \rho \cdot \eta_1 \eta_2$$

де q – об'єм камери насоса, м³;

n – число подвійних ходів діафрагми, подв.хід/с⁻¹;

η_1 – коефіцієнт наповнення; для сиропу і вершків $\eta_1 = 0,75 \dots 0,8$, води $\eta_1 = 0,9$;

η_2 – коефіцієнт виштовхування; $\eta_2 = 0,96$.

Об'єм камери насоса, м^3

$$q = F \cdot h$$

де F – площа диска, до якого кріпиться діафрагма, м^2 ;

h – хід диска, м .

Шестерінчасті насоси.

Подача шестерінчастого насоса із зовнішнім зачепленням, кг/год

$$Q = z \cdot f \cdot b \cdot n \cdot \rho \cdot \eta_0$$

де z – число зубів,

f – площа перетину зуба, м^2

b – ширина зуба, м ;

n – частота обертання шестерні, с^{-1} ;

$\eta_0 = 0,7 \dots 0,9$.

У шестерінчастих насосів з внутрішнім зачепленням ротор і замикач мають різне число зубів. Подача шестерінчастих насосів з внутрішнім зачепленням, кг/год

$$Q = (z_1 n_1 + z_2 n_2) f \cdot b \cdot \rho \cdot \eta_0$$

де z_1 та z_2 – кількість зубів у шестерень;

n_1 та n_2 – частота обертання шестерень, с^{-1} .

Пневматичний трубопровідний і аерозольний транспорт

Розрахунок основних характеристик пневмоустановок.

Рух частинок твердого тіла у вертикальній трубі можливо, якщо швидкість висхідного потоку повітря буде більше швидкості витання цих частинок. Для складної транспортної траси призначають робочу швидкість v повітря:

$$v = k_z (10,5 + 0,57 v_{\text{вит}})$$

де $v_{\text{вит}}$ – швидкість витання, м/с ;

$k_z = 1,2 \dots 1,3$ – коефіцієнт запасу.

Переміщення частинок твердого тіла в горизонтальному повітряному потоці відбувається в зваженому стані, обумовленому наявністю аеродинамічної підйомної сили, що примушує частинку переміщатися до осі труби матеріалопровода.

Коефіцієнтом масової концентрації називають відношення масової витрати вантажу M_B до масової витрати повітря M_{Π} :

$$\mu = \frac{M_B}{M_{\Pi}}$$

Вибір коефіцієнта масової концентрації залежить від характеристик фуза, конкретних умов роботи пневмотранспортної установки і ін.

Масова витрата повітря визначається при відомому значенні μ :

$$M_{\Pi} = \frac{M_B}{\mu}$$

або об'ємна витрата повітря

$$Q_{\pi} = \frac{M_B}{\rho g \mu}$$

де ρ – щільність повітря, кг/м³.

Внутрішній діаметр матеріалопровода (труба круглого перетину)

$$D = 1,03 \sqrt{\frac{M_{\pi}}{v \mu}}$$

Відповідно до розрахованого значення внутрішнього діаметру вибирається найближчий більший діаметр труби за стандартом, а потім уточнюється робоча швидкість повітря.

ПРИСТРОЇ БЕЗПЕРЕРВНОГО ТРАНСПОРТУ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСИПНИХ І ШТУЧНИХ ВАНТАЖІВ

При транспортуванні насипних вантажів найчастіше використовують стрічкові транспортери. Необхідна ширина стрічки визначається по розрахунковій продуктивності з урахуванням умов повної відсутності розсипу вантажу із стрічки в процесі руху

$$b = 0,9B$$

де B – повна ширина стрічки;

b – робоча ширина стрічки.

Виходячи із заданої або розрахункової продуктивності конвеєра визначають необхідну ширину стрічки (у м):

$$B = \sqrt{\frac{Q_n K_{\beta}}{K_n v \rho}} + 0,05$$

де Q_n – масова продуктивність, т/год;

K_n – коефіцієнт типу роликів опор;

K_{β} – коефіцієнт кута нахилу конвеєра;

v – швидкість стрічки;

ρ – щільність насипного вантажу.

Стрічка може спиратися на ролики, суцільний настил з листової сталі, гладких дерев'яних дощок, пластмасових пластин, а також на комбіновані опори, що складаються з роликів опор, що чергуються, і настилу. Суцільний і комбінований настили застосовують для транспортування штучних вантажів і для насипних легених вантажів, що сильно порошать, вимагають переміщення в закритому жолобі.